

РЕЦЕНЗИЯ
ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА ВИХРЕН МИТЕВ
„ПОНЯТИЕ ЗА ЛИЧНОСТ В ЕДНА АНТРОПОЛОГИЯ
НА ЛИЧНОСТТА“
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“ ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 2.3. ФИЛОСОФИЯ
(ФИЛОСОФСКА АНТРОПОЛОГИЯ)
от проф. дфн Нина Димитрова

Вихрен Митев е бакалавър по философия към Софийския университет от 2012 г., а през 2014 г. успешно завършва магистърската програма по Глобалистика там. Впоследствие е редовен докторант в катедрата по *Философия* във Философския факултет за периода 2015 – 2018 г. По време на обучителния си период се е възползвал от специализациите, предлагани по програма „Еразъм“. Депозирал е списък с шест публикации, свързани с темата на дисертационния му труд, както и опис на изнесени от него доклади на конференции във Философския факултет, а също и на международен форум в Словакия.

Представената дисертация е от 185 страници, които са обаче доста по-големи от стандартните, така че текстът е далеч по-голям. Библиографията, добре подредена, съдържа 95 заглавия на кирилица и 84 на латиница.

Структурата е обичайната – увод (съдържащ всички необходими компоненти), три глави, заключение и цитирана и използвана литература. Текстът е достатъчно ясно и прегледно „разчленен“; написан е четивно и на добро теоретично ниво.

Анонсирайки значимостта на философския поглед към човека, уводът разяснява и мотивите за написването на настоящия труд – съпротивата срещу „върлуващия в съвременността деперсонализъм“, както и грижата за опазването на неговия – човешкия – свят. Освен това, всеки ред в дисертацията свидетелства за принадлежността към континенталния тип философстване – нагласи, които изцяло споделям.

Замисъла на дисертационния труд разбирам като вписване в традицията, продължаваща обновяването на философската антропология, предприето от Макс Шелер. Целта е заявена като създаване на философско-антропологично понятие за личност. Като условие за нейното изпълнение авторът е предвидил два типа историко-философски екскурси – проследяването на генезиса на понятието личност (обемащо

първа глава) и проследяването на ставането на философската антропология („разположено“ във втора глава). Получените резултати от двете проучвания в исторически план са предназначени да улеснят изложението на собствено философско-антропологичната част, каквото е намерението по отношение на третата глава, обединила продължението, доразвитието на две по-ранни разработки на автора.

В тази концепция аз обаче виждам проблем. Ако целта на дисертанта – изрично заявена – е надграждане над постиженията на философската антропология, то двете исторически части излишно натежават. Така работата губи център, става прекалено голяма, не акцентира върху това, което е наистина собственият принос – третата глава, стъпила върху отдавна обмисляните теми за връзката между себеразбирането и личната история, и „човешката екзистенция в епохата на глобализация“ (както гласи магистърската теза на Вихрен Митев).

Според мен могло е да се потърси друго решение, вместо немалката първа глава „Контекстуални разбирания за личността“, представяща първия тип историко-философско изследване. Още повече, че едно детайлно изложение на генезиса на понятието личност в историко-философски план е предмет на не една и дисертации, и монографии. Съвсем наскоро излезе книгата на Гергана Динева „Раждането на личността“ (издателство на СУ, 2018), която е тъкмо такъв образец.

Освен това, недоразумение предизвикват следните по-дребни факти: след последователното представяне на редица автори – с оглед на значението им за развитието на идеите за личността, Вихрен Митев внезапно от Боеций се „прехвърля“ на Йоан Зизиулас, аргументирайки по следния начин: „Следва да разгледаме размишленията на съвременния християнски автор Йоан Зизиулас“ – с. 16. Всъщност отникъде не следва този голям времеви скок. Вярно е, че „Битието като общение: изследвания върху личността и Църквата“ е незаобиколима книга, съвсем основателно използвана в дисертацията. Но нали не е само тя, изборът измежду множеството трябва да е поне изречен. От анализа на книгата на Зизиулас е направен изводът за общението като най-важната онтологична категория на християнството (с. 17) – какво обаче да кажем за свободата, която не е и спомената тук?

Поздравления заслужават представянето, позоваванията и цитиранията на български автори – Калин Янакиев, Георги Каприев, Олег Георгиев. Що се отнася до параграфа „Личността в християнската антропология“, то докторантът определено е длъжник на българските приноси в обсъжданото отношение. Имам предвид интересни и значими публикации като тази на Свилен Тутеков „Личност, общност, другост“

(2009), но в днешното българско богословие може да се приведат и много други примери. Изчерпателният поглед не е възможен, а не е и необходим, но поне някои имена би следвало да се отбележат. Разбира се, това идва от така заложената структура, към която споменах резервите си.

Освен това, изборът на световни имена също трябва да е мотивиран – Владимир Лоски тук е изцяло на мястото си, но тогава защо не и Георгий Флоровски? Защо не и имена от румънското (в тази връзка е добре да се види например текстът на Стоян Танев „Богословието на личността при митр. Йоан Зизиулас и о. Думитру Станилоае“, 2012), сръбското, гръцкото, руското богословие? В дисертацията няма и дума за различията в конфесионално отношение. Надявам се на обяснение защо е включен и Катехизисът.

Следващо недоумение предизвика у мен едно твърдение от с. 20 – „Противоречив факт обаче е, че сред занимаващите се с теологичния екзистенциализъм се намират такива, които подлагат на критика човешкия облик, който се приписва на Бога“, а като пример за тези „критици“ е посочен Бердяев. Освен това, Бердяев наистина би могъл да бъде много полезен за дисертационния труд, но с други свои творби, посветени именно на проблема за личността.

В първата глава има и обширни пасажи, които са сякаш писани за учебно пособие ли, справочно издание ли, но фактологията в тях идва в повече. Става дума например за представянето на параграфите за *Ренесансовия човек*, по-нататък и за *Правния статус на личността*, изобилстващи и с известни исторически данни, макар и поднесени четивно.

Втората глава – „Към една антропология на личността“, амбицирана да проследи постъпателно моментите в ставането на философската антропология, представя отчасти аналогичен на първата проблем. Историческото формиране на тази университетска дисциплина е задължителен момент от изучаването ѝ, така че докторантът тук е бил принуден да следва някое от наличните разнообразни предложения (или комбинация от тях) в областта. Неговият избор е бил да даде един подробен конспект на книгата на Иван Колев от 2013 г. – цитирам: „Цялостното по-нататъшно развитие на антропологията и обособяването на философската антропология е подробно описано в книгата *Философска антропология. Идеи, генезис, позиции* на Иван Колев, откъдето ще представим най-съществените моменти“ (с. 49). Изборът е сполучлив, позоваванията и

цитиранията – коректни, но по този начин в една дисертация да присъстват основните моменти от цяла чужда книга ми изглежда неприемливо.

Изследванията върху формирането на философската антропология продължават и с представянето на екзистенциализма като *философия на човека*, и на персонализма и неговите разновидности.

Втората част на втората глава е много съществена откъм замисъла на дисертационното изследване – в нея са осмислени „основните понятия в една антропология”, сред които удовлетворително впечатление оставят параграфите „Наративност – личност и разказ“ и „Перспективи на разказа“. Разработката за *тялото* като философско-антропологичен проблем би могла да бъде по-обстойна, предвид нарасналата актуалност на темата през последния половин век.

Във втората глава са разгледани – откъм специалния за дисертацията интерес – Кантовата „Метафизика на нравите“, Хегеловата антропология на възрастите, Киркегоровите представи за етапите на жизнения път, както и Сартровият *фундаментален проект*. Тези страници са достатъчно показателни за научния капацитет на докторанта – изложените върху тях проучвания и анализи са изпълнени на добро теоретично ниво, с точни формулировки, ясен език.

Третата глава – „Рефлексии върху опита от формиране на личността“, включва коментара на различни типове психологически фактори, формиращи личността, както и изясняването на характера на самата дисциплина *психология на личността*. Първите три параграфа завършват с две синтетични дефиниции – за *човека* и за *личността* (с. 152), в които са залегнали всички аргументирани дотук в дисертацията негови/нейни черти. Така е постигната целта изработените понятия да имат максимално широк тематичен и смислов обхват, а същевременно и възможно най-голяма конкретност.

Най-интересен и оригинален ми изглежда опитът да се разгледат биографии на реално съществували личности, които да онагледят влиянието на психологическите фактори за тяхното формиране. Става въпрос за хуманистичното направление *психология на жизнения път*, представящо биографичното разгръщане на личността като динамична система, формирана от взаимодействието на множество причинители.

В дисертацията е аргументирано положението за продуктивността на биографичния и особено на автобиографичния поглед към дадена личност откъм получаването на достоверно антропологично знание: „Анализирането на

автобиографии и биографии е често срещан метод в арсенала на антрополога, който се стреми да получи възможно най-автентичен опит в изследването на личността“ (с. 158).

Според мен именно върху тази част от дисертационния труд е трябвало да се съсредоточи неговият автор, тук да е фокусът. Предложените „казуси“ като тип *екзистенциално-антропологично реконструиране на биографичен свят* са достатъчно интересни и адекватни на темата, за да можеха да претърпят значително разширение.

Първият от тези случаи са „Изповедите“ на Аврелий Августин в качеството им на автобиографична саморефлексия. От проучванията върху нея докторантът стига до извода за новото виждане за личността, предложено от Августин, получено именно въз основа на вглеждането в себе си, на самопознанието, довело до обособяването от него на *homo interior* и *homo naturalis*.

Следващ такъв *case study* е „биографията“ на Вилхелм Майстер (героя на знаменития *Bildungsroman* на Гьоте), към която е направен опит да се приложи разработената от Сартр екзистенциална психоанализа.

Идва ред и на посветения на Флобер тритомник на Сартр „Семейният идиот“, представен – за разлика от предишните два случая – обстойно и в детайли. Целта на този анализ е проследяването на процеса на ставането на личността – усилията за формиране на себе си като творческа личност.

Може само да се съжалява според мен, че тези – представени откъм опита за формиране на ново понятие за личност случаи на „екзистенциално-антропологично реконструиране на биографичен опит“ не са значително повече и не центрират дисертационното изследване – пожелавам на автора търсения именно в тази посока. За мен тъкмо това начинание би било новаторско.

Заключението обобщава резултатите и откроява приносните моменти. Твърдението е, че изработеното понятие за личност, показвайки нейната нередуцируемост до отделните ѝ проявления, надгражда Шелеровото обновяване на философската антропология в полето на континенталната философия. Това е достатъчно значим принос за едно дисертационно изследване и аз оценявам положените от автора усилия. В автореферата обаче като приносни моменти са обособени шест положения, първите две от които (*създаване на контекст, от който започва генезисът на понятието личност, и проследяването на неговото развитие до съвременността* и *проследяване на развитието на антропологията и философската антропология от Античността до съвременността*) смятам за неоснователни,

доколкото моето виждане за композицията на тази дисертация е друго. Следващите четири приносни момента приемам изцяло, като особен акцент поставям върху обосноваването на връзката между личността и природния свят.

Авторефератът представя точно дисертационния труд. Авторът му има достатъчно публикации и научни изяви по неговата тема.

В заключението на дисертацията авторът изтъква, че предложената работа е дискуссионна и подлежи на критика и допълване. Дотук аз изложих достатъчно критични бележки към труда, но общото ми впечатление от уменията на Вихрен Митев да формулира и решава проблем, да излага и аргументира позицията си, да борави с разнообразна научна литература, е положително и аз съм убедена, че той заслужава да получи исканата образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.3. *Философия*. Като член на научното жури ще гласувам с „да“ това да се случи.

Подпис: